

साहित्यविभागः

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी

ध्येयः

- छात्राणां सर्वांगीणविकासाय आधुनिकशिक्षणसंसाधनैः साहित्यशास्त्रस्य अध्ययन-अध्यापनम्।
- अनुसन्धानक्षेत्रे समसामयिकविषयेषु शोधप्रोत्साहनम् ।
- साहित्यविभागद्वारा अप्रकाशितपाण्डुलिपीनां सम्पादनम् ।
- काव्यादिग्रन्थेषु वर्णितज्ञानराशीनां संरक्षणं संवर्धनञ्च ।
- छात्राणां कृते विभागे काव्यनिर्माणकलाप्रशिक्षणम् ।
- विभागीयछात्राः भारतीयसङ्गीतपरम्पराम् उज्जीवयितुम् अक्षुण्णां च कर्तुं सततं प्रयत्नशीलाः भवेयुः ।
- पारम्परिकसङ्गीतविद्याप्रशिक्षणम् ।

दृष्टिः

- चतुर्वर्गफलप्राप्तये काव्यशास्त्रस्य अध्ययनम्, अध्यापनम्, अनुसंधानञ्च ।
- काव्य-नाट्य-अलङ्कार-शास्त्रस्य परिज्ञानेन छात्रेषु अनुशासनराष्ट्रभक्ति-लोककल्याणादिभावनायाः जागरणम् ।
- काव्यनाटकादिग्रन्थेषु निबद्धप्राच्यप्रतीच्यलोकसंस्कृतिकलाशैलीज्ञानेन समाजे छात्राणाम् उत्तरदायित्वनिर्वहणबोधः ।
- साहित्यविभागद्वारा अनुसन्धानक्षेत्रे उन्नयनं संवर्द्धनञ्च ।
- विभागपक्षतः विश्वे सङ्गीतशास्त्रस्य प्रचारः प्रसारश्च ।

ऐतिह्यम्

स्थापनावर्षम् - १७९१ (बनारससंस्कृतपाठशाला)

१९५८ (वाराणसेयसंस्कृतविश्वविद्यालयः)

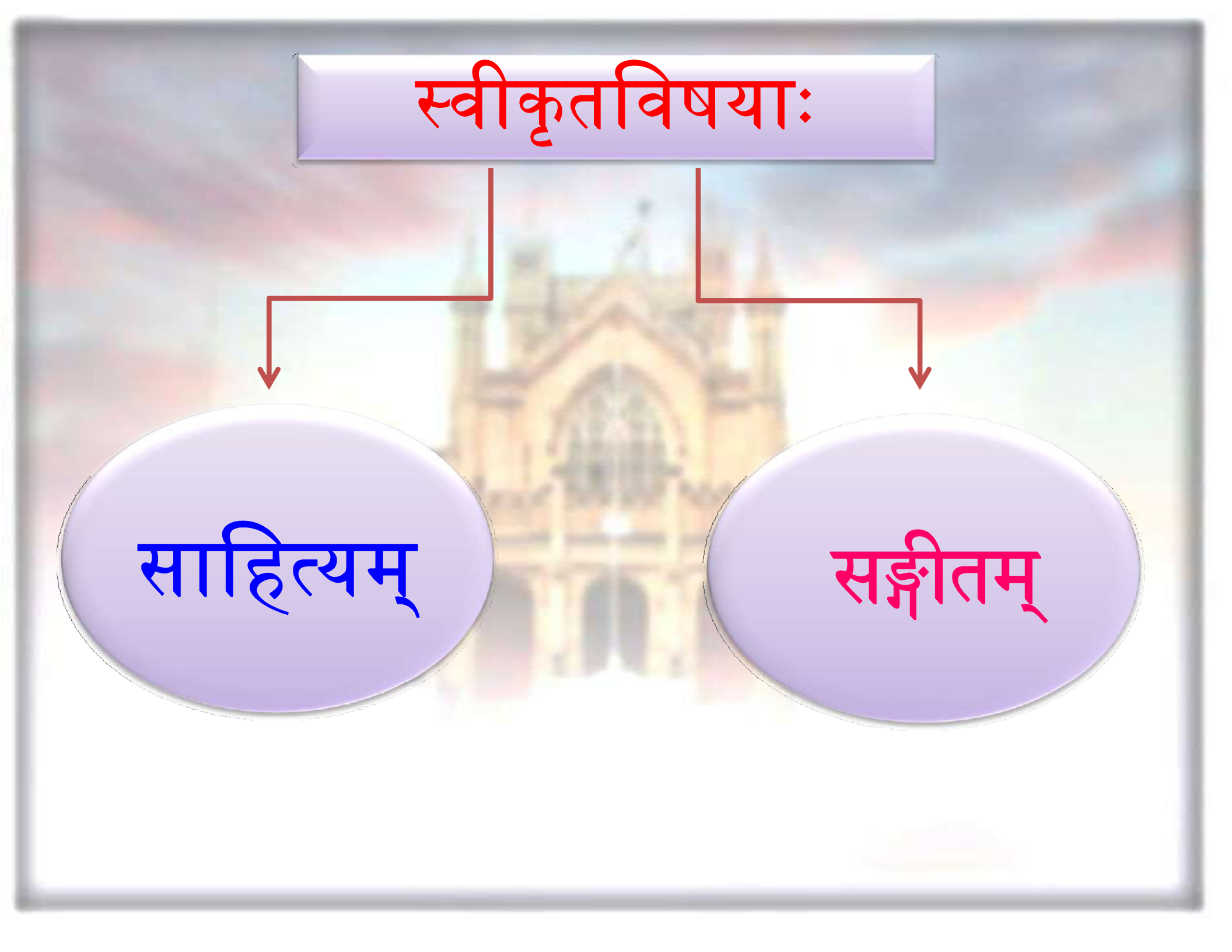

१९७४ (सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः)

पाठशालारूपेण विश्वविद्यालयस्य स्थापनाकालादेव
१७९१ तः साहित्यविभागस्य सन्निवेशः विद्यते ।

स्वीकृतविषयाः


```
graph TD; A[स्वीकृतविषयाः] --> B[साहित्यम्]; A --> C[सङ्गीतम्];
```

साहित्यम्

सङ्गीतम्

शैक्षणिकपाठ्यक्रमाः (Programmes)

साहित्यविषये

शास्त्री/B.A (स्नातकः) – त्रिवर्षीयः / चतुर्वर्षीयः
आचार्यः /M.A (स्नातकोत्तरः) – द्विवर्षीयः / एकवर्षीयः
विद्यावारिधिः /Ph.D. (शोधोपाधिः)
विद्यावाचस्पतिः /D.lit.(शोधोपाधिः)

संगीतविषये (प्रमाण-पत्रीयः)

कण्ठसंगीतः (शास्त्रीय गायन) द्विवर्षीयः

सितारः (वादन) द्विवर्षीयः

तबला (वादन) द्विवर्षीयः

સમિતયઃ

વિભાગીયસમિતિઃ

અધ્યયનબોર્ડ

અનુસન્ધાનોપાધિસમિતિઃ

विभागीयोपक्रमाः

- शास्त्रार्थप्रतियोगिता
- संस्कृतभाषणप्रतियोगिता
- वाद-विवादप्रतियोगिता
- श्लोकान्त्याक्षरी
- नाट्यमञ्चनम्

विभागीयसौविध्यानि

- अध्यापनप्रकोष्ठाः - ० ६
- पुस्तकालयः - ० १ (११५ ग्रन्थाः)
- अंतर्जालव्यवस्था (सम्पूर्णविभागे)
- यान्त्रिकपट्टव्यवस्था
- वाद्ययन्त्राणि

शिक्षणविधयः

□ पारम्परिकविधिः(गुरुकुलपद्धतिः)

- प्रश्नोत्तरविधिः
- व्याख्यानविधिः
- पाठालोचनविधिः
- समूहचर्चाविधिः
- प्रदर्शनविधिः

□ शिक्षणसौविध्यानि-

Zoom, Google meet, Youtube.

पञ्जीकृतच्छात्राणां विवरणम् (सत्र 2018-19 तः 2023-24 पर्यन्तम्)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री	शास्त्री	शास्त्री	आचार्यः	आचार्यः	विद्यावारिधिः
सत्रम्	I	II	III	I	III	
2018-19	45	49	42	55	37	12
2019-20	66	41	45	54	48	12
2020-21	55	66	40	63	44	12
2021-22	69	53	65	62	61	--
2022-23	87	66	46	64	54	--
2023-24	85	87	64	57	53	08
सम्पूर्णयोगः	407	362	302	355	297	20

छात्राणाम् उत्तीर्णताविवरणम् (सत्र 2018-19 तः 2023-24 पर्यन्तम्)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री	शास्त्री	शास्त्री	आचार्यः	आचार्यः	आचार्यः	आचार्यः
सत्रम्	I	II	III	I	II	III	IV
2018-19	40	44	41	42	39	34	33
2019-20	63	41	45	39	44	47	46
2020-21	44	65	36	62	62	43	42
2021-22	65	44	64	56	53	54	52
2022-23	82	66	44	58	56	54	49
2023-24	79	81	64	52	51	51	51
सम्पूर्णयोगः	373	341	294	309	305	283	273
उत्तीर्णता %	91.6%	94%	97.3%	87%		95%	

पञ्जीकृतच्छात्राणां संवर्गविवरणम् (सत्रम् 2018-19)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः III	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	41	00	45	02	35	00	43	03	30	02
OBC	02	00	01	01	01	04	03	04	01	02
SC/ST	01	01	00	00	02	00	01	01	00	01
PwD/PH	00	00	00	00	00	00	00	00	00	01
योगः	44	01	46	03	38	04	47	08	31	06
सम्पूर्णयोगः	45		49		42		55		37	

पञ्जीकृतच्छात्राणां संवर्गविवरणम् (सत्रम् 2019-20)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः III	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	60	00	38	00	42	02	47	02	37	03
OBC	06	00	01	00	00	01	03	01	03	04
SC/ST	00	00	01	01	00	00	00	00	01	00
PwD/PH	00	00	00	00	00	00	01	00	00	00
योगः	66	00	40	01	42	03	51	03	41	07
सम्पूर्णयोगः	66		41		45		54		48	

पञ्जीकृतच्छात्राणां संवर्गविवरणम् (सत्रम् 2020-21)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः III	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	51	02	61	00	37	00	56	02	40	01
OBC	01	00	05	00	01	00	04	01	02	01
SC/ST	00	01	00	00	01	01	00	00	00	00
PwD/PH	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	52	03	66	00	39	01	60	03	42	02
सम्पूर्णयोगः	55		66		40		63		44	

पञ्जीकृतच्छात्राणां संवर्गविवरणम् (सत्रम् 2021-22)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः III	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	57	03	49	02	60	00	53	00	52	03
OBC	05	01	01	00	05	00	04	01	05	01
SC/ST	01	01	00	01	00	00	01	02	00	00
PwD/PH	01	00	00	00	00	00	00	01	00	00
योगः	64	05	50	03	65	00	58	04	57	04
सम्पूर्णयोगः	69		53		65		62		61	

पञ्जीकृतच्छात्राणां संवर्गविवरणम् (सत्रम् 2022-23)

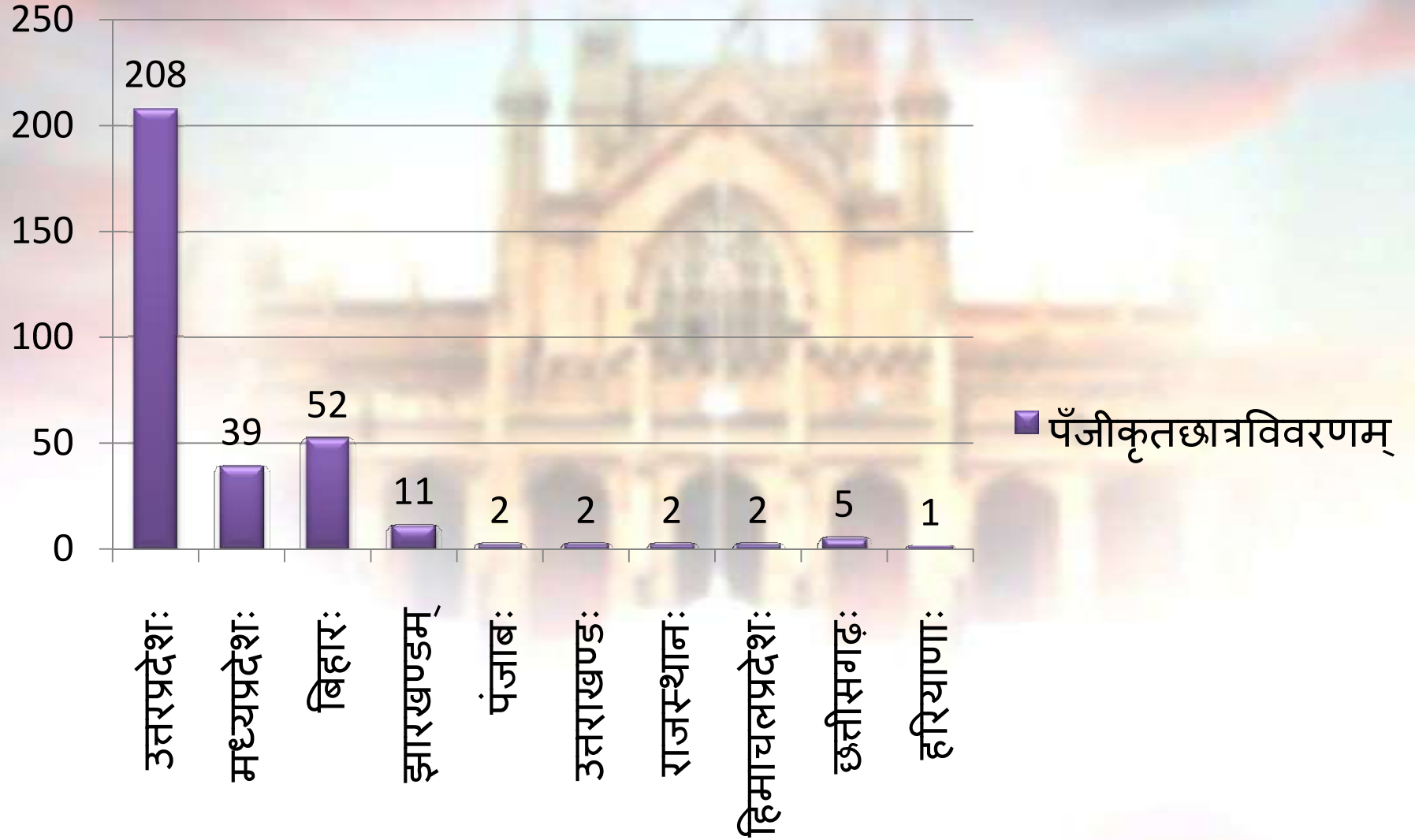
पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः III	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	81	03	59	01	44	01	50	04	48	00
OBC	01	00	04	01	01	00	01	05	03	02
SC/ST	01	01	00	00	00	00	02	02	00	01
PwD/PH	00	00	01	00	00	00	00	00	00	00
योगः	83	04	64	02	45	01	53	11	51	03
सम्पूर्णयोगः	87		66		46		64		54	

पञ्जीकृतच्छात्राणां संवर्गविवरणम् (सत्रम् 2023-24)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः III	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	76	03	81	03	57	02	54	02	42	02
OBC	03	02	01	00	04	01	01	00	01	05
SC/ST	01	00	01	01	00	00	00	00	02	01
PwD/PH	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	80	05	83	04	61	03	55	02	45	08
सम्पूर्णयोगः	85		87		64		57		53	

विभागीयपंजीकृतछात्राणां राज्यवारविवरणम् (2023-24 सत्रे)

पंजीकृतछात्रविवरणम्

पदविवरणम्

साहित्यविभागे

क्र०	पदनामानि	पदसङ्ख्या	पूरितपदानि	रिक्तपदानि
01	आचार्यः (प्रोफ़ेसर)	01	00	01
02	उपाचार्यः (असो० प्रोफ़ेसर)	01	00	01
03	सहायकाचार्यः (असि० प्रोफ़ेसर)	04	01	03

संगीत विभागे

क्र०	पदनामानि	पदसङ्ख्या	पूरितपदानि	रिक्तपदानि
01	सहायकाचार्यः (असि० प्रोफ़ेसर)	03	00	03

कार्यरतानाम् अध्यापकानां विवरणम्

क्र०	अध्यापकनामानि	पदम्
1	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः	विभागाध्यक्षः
2	डॉ० श्रीभाष्यम्-पाण्डेयः	अतिथि-अध्यापकः
3	डॉ० बालेश्वरझाः	अतिथि-अध्यापकः
4	डॉ० देवेन्द्रकुमारयादवः	अतिथि-अध्यापकः

संगीतविभागस्य अध्यापकानां विवरणम्

5	डॉ० श्रुति शाश्वत उपाध्यायः	अतिथि-अध्यापकः
6	डॉ० शैलपाण्डेयः	अतिथि-अध्यापकः
7	श्री प्रशांतकुमारः	अतिथि-अध्यापकः

अध्यापकविवरणम्

प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः, आचार्यः (विभागाध्यक्षः)

अध्यापनानुभवः - २१ वर्षाणि

शैक्षणिकयोग्यताः -

विद्यावारिधिः(Ph.D.), आचार्यः (नव्य-व्याकरणम्, साहित्यम्, योगतन्त्रम्)

प्रकाशनम् – शोधलेखाः-४३, ग्रन्थाः- ०४

सङ्गोष्ठ्यः - राष्ट्रीयः - ५३, अंतराष्ट्रियाः - १२, राष्ट्रियकार्यशाला- ८,

शोधनिर्देशनम् - १४ (उपाधिप्राप्ताः-०७, शोधरताः -०७)

पुरस्कारः – २ (राष्ट्रियाः)

अतिथिअध्यापकविवरणम्

क्र०	नामानि	योग्यता:	अनुभवः	संगोष्ठी:	प्रकाशनम्
1	डॉ० श्रीभाष्यम्-पाण्डेयः	साहित्य-वेदान्ताचार्यः, एम० ए० (संस्कृत) विद्यावारिधिः लब्धपञ्चसुवर्णपदकानि	४२ वर्षाणि	४	ग्रन्थाः -३ संस्कृतवार्ता -२
2	डॉ० बालेश्वरझाः	साहित्याचार्यः एम० ए० (संस्कृत) विद्यावारिधिः	९ वर्षाणि	१०	शोधपत्राणि ५
3	डॉ० देवेन्द्रकुमारयादवः	साहित्याचार्यः, विद्यावारिधिः, यूजीसी-नेट, लब्धस्वर्णपदकः	२ वर्षाणि	१५	शोधपत्राणि ६

संगीतविभागस्य अतिथिअध्यापकविवरणम्

क्र०	नामानि	योग्यताः	अनुभवः	संगोष्ठीः	प्रकाशनम्
1	डॉ० श्रुति-शाश्वत-उपाध्यायः (कण्ठसंगीतम्)	एम० म्यूज- गायन यूजीसी-नेट विद्यावारिधिः (पीएच्०डी)	२ वर्षाणि	१३	ग्रन्थाः -२ शोधपत्राणि -१३
2	डॉ० शैलपाण्डेयः (सितारवादनम्)	एम० म्यूज-वादन (सितार) प्रभाकर एम० फिल्०-संगीतशास्त्रे यूजीसी-नेट विद्यावारिधि (पीएच्०डी)	४ वर्षाणि	१५	शोधपत्राणि ७
3	श्री प्रशान्तकुमारः (तबलावादनम्)	एम० म्यूज- वादन(तबला) बी० एड०- शिक्षा-मनोविज्ञानम् यूजीसी-नेट	२ वर्षाणि	०३	शोधपत्रम् १

विगतपञ्चवर्षेषु विभागीयप्रकाशनम्

□ प्रकाशितशोधपत्राणि -

- स्मृतिस्तुधर्मसंहिता, जयरामसंदेश, आई.एस.एस.एन.0975-8739, DEC-2018
- भरतमहामहिमाजलराशी (पृ. 60-62) जयराम संदेश, जून 2019
- संस्कृतकाव्य में सनातन समग्रता की दृष्टि (पु. से. 04-07) संस्कृति शोधसंदेश, (ISSN 23941022), MAY-JUL 2019
- उद्धव की ब्रजयात्रा (पू. सं. 48-50) जयराम संदेश (ISSN 0975-8739), DEC 2019
- नारी के महत्त्व की अपौरुषेय एवं आर्ष दृष्टि, (पृ. सं. 68-75) गवेषणा (ISSN 0435-1460), APR-JUN 2019, के, हि. संस्थान आगरा
- पण्डितराजस्य काव्यचातुर्विध्यविमर्शः (पृ. सं. 01-05) पाणिनीया (ISSN 2321-7626), MAYJUL 2019
- महाकवि कालिदास एवं भारतीय संस्कृति (पू. सं. 04-05) संस्कृति शोधसंदेश (ISSN 2394-1022)
- काव्य में अलंकार का स्थान, स्वरूप, संख्या, वर्गीकरण तथा अन्य काव्य तत्त्व (पृ. सं. Part43) श्री प्रभुप्रतिभा (ISSN 0974-522X) Impact Factor 3.817

विभागीयच्छात्राणाम् प्रतियोगिपरीक्षासु साफल्यविवरणम्

क्र०	छात्राणां नामानि	प्रतियोगिपरीक्षासाफल्यविवरणम्
01	मौसुमीमण्डलः	JRF
02	नाफिसापरवीनः	JRF/TGT
03	सूरजचौबे	BPSC
04	श्यामबहादुरः	NET
05	शुभंकरपाण्डेयः	PGT
06	प्रेमचन्द्रदीक्षितः	NET

विभागीयशोधच्छात्राणां विवरणम्

क्र०	शोधच्छात्रनामानि	शोधशीर्षकः	निर्देशकः
1	अनिलकुमारशुक्लः	काव्यशास्त्रे ध्वनिवादिनां पारस्परिकमतवैभिन्न्यानां समीक्षात्मकमध्ययनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
2	आशीषमणित्रिपाठी	काव्यप्रकाशस्य सारसमुच्चयटीकायाः समीक्षात्मकमध्ययनम्	डॉ० मनोजकुमारमिश्रः
3	ऋद्धेश्वरीत्रिपाठी	वाल्मीकिरामायणगतसुन्दरकाण्डस्य परिशीलनम्	डॉ० हेतरामकछवाह
4	चक्रपाणिमुग्दलः	विश्वनाथकविराजकृतसाहित्यदर्पणस्य प्रमुखोदाहरणपद्यानां समीक्षात्मकमनुशीलनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
5	शैलेशकुमारपाठकः	नलचम्पूगङ्गावतरणचम्पूवोस्तुलनात्मकमध्ययनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
6	शुचिस्मितापाण्डेयः	भारतीयकाव्यशास्त्रेषु रससिद्धान्तस्य मनोवैज्ञानिकमध्ययनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
7	अमितोषमिश्रः	आचार्यरमाशङ्करमिश्र'मधुप'विरचित आवन्तिकमारुतिचरितयोः सामीक्षिकमनुशीलनम्	प्रो० हरप्रसाददीक्षितः
8	देवस्वरूपपाण्डेयः	महाकविकालिदासकृतकाव्यसाहित्यस्य पर्यावरणदृष्ट्या समीक्षात्मकमनुशीलनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
9	अमितकुमारपाण्डेयः	नैषधमहाकाव्यस्य काव्यशास्त्रीयमध्ययनम्	प्रो० राघवेन्द्रजीदुबे
10	पुष्करमिश्रः	पञ्च तन्त्र कथा परम्परायाः समीक्षात्मकमध्ययनम्	प्रो० हरप्रसाददीक्षितः
11	पवनकुमारशुक्लः	चम्पूरामायणकाव्यस्य काव्यशास्त्रीयमनुशीलनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः

विभागीयवर्तमानशोधच्छात्राणां विवरणम्

क्र०	शोधच्छात्रनाम	शोधशीर्षकः	निर्देशकः
1	प्रज्ञादूबे	वाल्मीकिरामायणे प्रीतितत्त्वविमर्शः	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
2	सूरजचौबे	प्रमुखसंस्कृतरूपकेषु अमात्यस्वरूपविमर्शः	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
3	मौसुमीमण्डलः	बृहत्त्रय्या मुक्तशिक्षाव्यवस्थाया आधुनिकशिक्षा व्यवस्थया सह समीक्षात्मकमध्ययनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
4	नाफिसापरवीनः	मेघदूतखण्डकाव्येन सह अभिनवमेघदूतखण्डकाव्यस्य तुलनात्मकमध्ययनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
5	सुशांतकुमारशुक्लः	महाकविदेवराजप्रणीते अनिरुद्धचम्पूकाव्येकाव्यतत्त्वपरिशीलनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
6	श्यामबहादुरः		प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
7	अरविन्दकुमारसिंहः	कलिदासीयवाङ्मये सौन्दर्यतत्त्वविवेचनम्	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः
8	प्रेमचन्द्रदीक्षितः	काव्यशास्त्रीयमेकं तत्त्व-विमर्शः	प्रो० विजयकुमारपाण्डेयः

विगतपञ्चवर्षेषु विभागीयछात्राणां नियुक्तिविवरणम्

क्र०	छात्रनाम	उपलब्धिः
1	नाफिसापरवीनः	शिक्षिका, एकलव्य-आदर्श-आवासीय-विद्यालयः, बस्तरः, छत्तीसगढ़ः
2	सूरजचौबे	BPSC शिक्षकः (चयनित)
3	श्यामबहादुरः	शिक्षकः, गवर्नमेंट-ब्यायज-सीनियर-सेकेण्डरी-स्कूल, फरीदाबादः
4	शुभंकरपाण्डेयः	प्रवक्ता, इन्टरकालेज, हजारीबागः
5	प्रेमचन्द्रदीक्षितः	नन्दलालबाजोरियासंस्कृतमहाविद्यालयः, वाराणसी
6	देवस्वरूपपाण्डेयः	जनताजनार्दनइन्टरकालेजः, गांधीनगरम्, गाजीपुरम्
7	मिथिलेशः	धर्मशिक्षकः (भारतीयसेना)
8	अरविन्दकुमारसिंहः	आदर्शश्रीसद्संस्कृतमहाविद्यालयः, बाजीगंजः, हरदोई

उत्तमप्रकल्पाः

- प्रतियोगीपरीक्षाया उत्तमशिक्षणव्यवस्था
- काव्यनिर्माणकलाप्रशिक्षणम्
- ललितकलाकौशलप्रशिक्षणम्
- पारम्परिकसंगीतप्रशिक्षणम्
- आभासीयकक्षाया आयोजनम्

विभागीयाः पुरातनाः विशिष्टच्छात्राः

- ❖ महामहोपाध्यायरामावतारशर्मा
- ❖ महामहोपाध्यायनित्यानन्दपार्वतीयः
- ❖ गोस्वामीदामोदरलालशास्त्री
- ❖ पण्डितहेमचन्द्रशर्मा (नेपालराजगुरुः)
- ❖ पण्डितकुलचन्द्रगौतमः (नेपालः)
- ❖ पण्डितसोमनाथसिग्द्वालः
- ❖ आचार्यनरेन्द्रदेवः
- ❖ आचार्यकेशवप्रसादमिश्रः
- ❖ प्रो० शिवजी उपाध्यायः
- ❖ प्रो० छोटेलालत्रिपाठी

अवदानम्

- साहित्यविषयकसांस्कृतिककार्यक्रमेषु विशिष्टयोगदानम्
- प्रतिभावच्छात्राणां निर्माणम्
- राष्ट्रिय-अन्ताराष्ट्रियसंगोष्ठीनाम् आयोजनम्
- नाट्यमञ्चनम्
- विश्वविद्यालये विशिष्टेष्ववसरेषु सङ्गीतविषयकाः

विशेषकार्यक्रमाः

प्रबलपक्षाः

- ❖ पुस्तकालयः
- ❖ नाट्यमण्डपम्
- ❖ समृद्धा छात्रसंख्या
- ❖ दक्षा अध्यापकाः
- ❖ सर्वविधशिक्षणव्यवस्था

विभागस्य आगामिन्यः योजनाः नूतनसम्भावनाश्च

- संगीतविभागे बी०म्यूज, एम०म्यूज तथा च विद्यावारिधिः पाठ्यक्रमस्य योजना
- संगीतविभागस्य कृते स्वतन्त्रभवननिर्माणम्
- समसामयिकविषयेषु राष्ट्रियान्तराष्ट्रियसंगोष्ठीनाम् आयोजनम्
- उत्कृष्टताकेन्द्रस्य (Center of Excellence / CoE) निर्माणम्
- उन्नत-अध्ययन-संस्थानस्य (Advanced Study Centre) निर्माणम्

विभागस्य अपेक्षितकार्याणि

- ❖ नूतनपरियोजनाया आगमनम्
- ❖ नाट्यविधीनां विकासः
- ❖ शोधच्छात्राणां कृते अतिरिक्तप्रकोष्ठस्य आवश्यकता

विश्वविद्यालयस्य विभिन्नेषु कार्यक्रमेषु विभागीयावदानस्य चित्रप्रस्तुतिः

नाट्यमञ्चनम्

विभागीयोपक्रमाः (चित्रप्रस्तुतिः)

काशीसांसदसांस्कृतिकमहोत्सवे (2023वर्षे) साहित्यविभागीयछात्रहिमांशुमिश्रप्रतिभागगृहीतः

विद्यार्थ्यालयां प्रतिपयोगिता व
तीसरे दिन नृत्य विधा में क्रमशः
संपूर्णांतर्गत संस्कृत विद्यार्थ्यालयां
कारागारी, जीएनयू महात्मा गांधी
काशी विद्यापीठ एवं कोटवाडी उच्च
विद्यालय संस्थाएं कारागार, के. ए.
दार्जुन प्रतिपयोगिता में समूचे संस्थाएं
को अपने नृत्य से कायक
भरतनाट्यम्, ओडिसी, गत्ता, पेन्स
नृत्य, नूकडा, गारक, लोकनृत्य
विषयों का नृत्य प्रकृत कर दिया

धन्यवादाः

पुराणेतिहासविभागः

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी

ध्येयः

- पुराणशास्त्रस्य अध्ययनम्, अध्यापनम् अनुसंधानञ्च।
- पुराणशास्त्रे वर्णितं भारतीयज्ञानपरम्परायाः संरक्षणं संवर्धनञ्च ।

दृष्टिः

- पुराणेषु संरक्षितानां दुर्लभानां बहुमूल्यानाञ्च ज्ञानराशीनां लोककल्याणार्थं प्रकाशनं प्रसारणञ्च ।
- पुराणेषु समसामयिकप्रश्नेषु अंशेषु च स्वशास्त्रसम्मतं मन्तव्यं प्रदीयते।

ऐतिह्यम्

❖ स्थापनावर्षम् -1791 (बनारससंस्कृतपाठशालाः)

❖ 1958 (वाराणसेयसंस्कृतविश्वविद्यालयः)

❖ 1974 (सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः)

❑ राजकीयसंस्कृतमहाविद्यालयस्य

स्थापनाकालादेव(1791), पुराणेतिहासविषयस्य अध्ययनम्

अध्यापनञ्च प्रचलितमस्ति।

स्वीकृतविषयाः

❖ पुराणेतिहासः

❖ इतिहासपुराणम्

शैक्षणिकपाठ्यक्रमाः (Programmes)

- शास्त्री/B.A. (स्नातकः)-त्रिवर्षीयः (I-VI सेमेस्टर)
- शास्त्री/B.A. (स्नातकः)-चतुर्वर्षीयः (I-VIII सेमेस्टर)
- आचार्यः/M.A. (स्नातकोत्तरः)-द्विवर्षीयः (I-IV सेमेस्टर)
- आचार्यः/M.A. (स्नातकोत्तरः)-एकवर्षीयः (I-II सेमेस्टर)
- विद्यावारिधिः/ Ph.D. (शोधोपाधिः)
- विद्यावाचस्पतिः/D.Lit. (शोधोपाधिः)

विभागीयसमितयः

❖ विभागीयसमितिः

❖ अध्ययनबोर्ड

❖ अनुसन्धानोपाधिसमितिः

विभागीयसौविध्यानि

- ❖ अध्यापनप्रकोष्ठाः - ०३
- ❖ विभागीयपुस्तकालयः – ०१ (४७६ ग्रन्थाः)
- ❖ अंतर्जालव्यवस्था- wifi (सम्पूर्णविभागे)
- ❖ संगणकप्रदर्शकः / डिजिटलपट्टव्यवस्था

शिक्षणविधयः

□ पारम्परिकविधिः (गुरुकुलपद्धतिः)

➤ वादविधिः

➤ शास्त्रार्थविधिः

□ शिक्षणसौविध्यानि -

➤ आनलाइनपद्धतिः -

Youtube, zoom, Google meet

➤ संगणक-प्रदर्शक-डिजिटलपट्टव्यवस्था

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् (2018-19 तः 2023-2024 सत्रपर्यन्तम्)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I	शास्त्री II	शास्त्री III	आचार्यः I	आचार्यः II	विद्यावारिधिः
सत्रे						
2018-19	09	23	32	23	20	07
2019-20	11	04	20	20	15	--
2020-21	13	09	05	14	13	--
2021-22	21	12	10	12	17	--
2022-23	19	20	13	08	11	--
2023-24	38	19	17	09	08	--
योगाः	111	87	97	86	84	07

उत्तीर्णछात्राणां विवरणम् (2018-19 तः 2023-2024 सत्रपर्यन्तम्)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I	शास्त्री II	शास्त्री III	आचार्यः I	आचार्यः II
सत्रे					
2018-19	07	20	29	21	16
2019-20	09	04	19	17	15
2020-21	13	09	05	14	12
2021-22	21	12	10	11	17
2022-23	19	19	13	08	11
2023-24	38	15	17	09	08
योगाः	107	68	93	80	79
उत्तीर्णता %	96.4%	78%	95.8%	93%	94%

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् वर्गः लिंगानुपातश्च (2018-19 सत्रे)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः II	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	06	00	22	00	21	03	19	01	18	01
OBC	00	00	00	00	05	00	02	01	01	00
SC/ST	03	00	01	00	03	00	00	00	00	00
PwD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगाः	09	00	23	00	29	03	21	02	19	01
सम्पूर्णयोगः	09		23		32		23		20	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् वर्गः लिंगानुपातश्च (2019-20 सत्रे)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः II	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	09	00	03	00	19	00	16	02	13	01
OBC	02	00	00	00	00	00	01	00	01	00
SC/ST	00	00	01	00	01	00	01	00	00	00
PwD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	11	00	04	00	20	00	18	02	14	01
सम्पूर्णयोगः	11		04		20		20		15	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् वर्गः लिंगानुपातश्च (2020-21 सत्रे)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः II	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	13	00	08	00	04	00	14	00	12	01
OBC	00	00	01	00	00	00	00	00	00	00
SC/ST	00	00	00	00	01	00	00	00	00	00
PwD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	13	00	09	00	05	00	14	00	12	01
सम्पूर्णयोगः	13		09		05		14		13	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् वर्गः लिंगानुपातश्च (2021-22 सत्रे)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः II	
संवर्गः	पु०	स्त्री ०	पु०	स्त्री ०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	20	00	12	00	08	00	09	00	17	00
OBC	00	00	00	00	01	00	01	00	00	00
SC/ST	01	00	00	00	01	00	02	00	00	00
PwD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	21	00	12	00	10	00	12	00	17	00
सम्पूर्णयोगः	21		12		10		12		17	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् वर्गः लिंगानुपातश्च (2022-23 सत्रे)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः II	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	19	00	20	00	13	00	08	00	10	00
OBC	00	00	00	00	00	00	00	00	01	00
SC/ST	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
PwD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	19	00	20	00	13	00	08	00	11	00
सम्पूर्णयोगः	19		20		13		08		11	

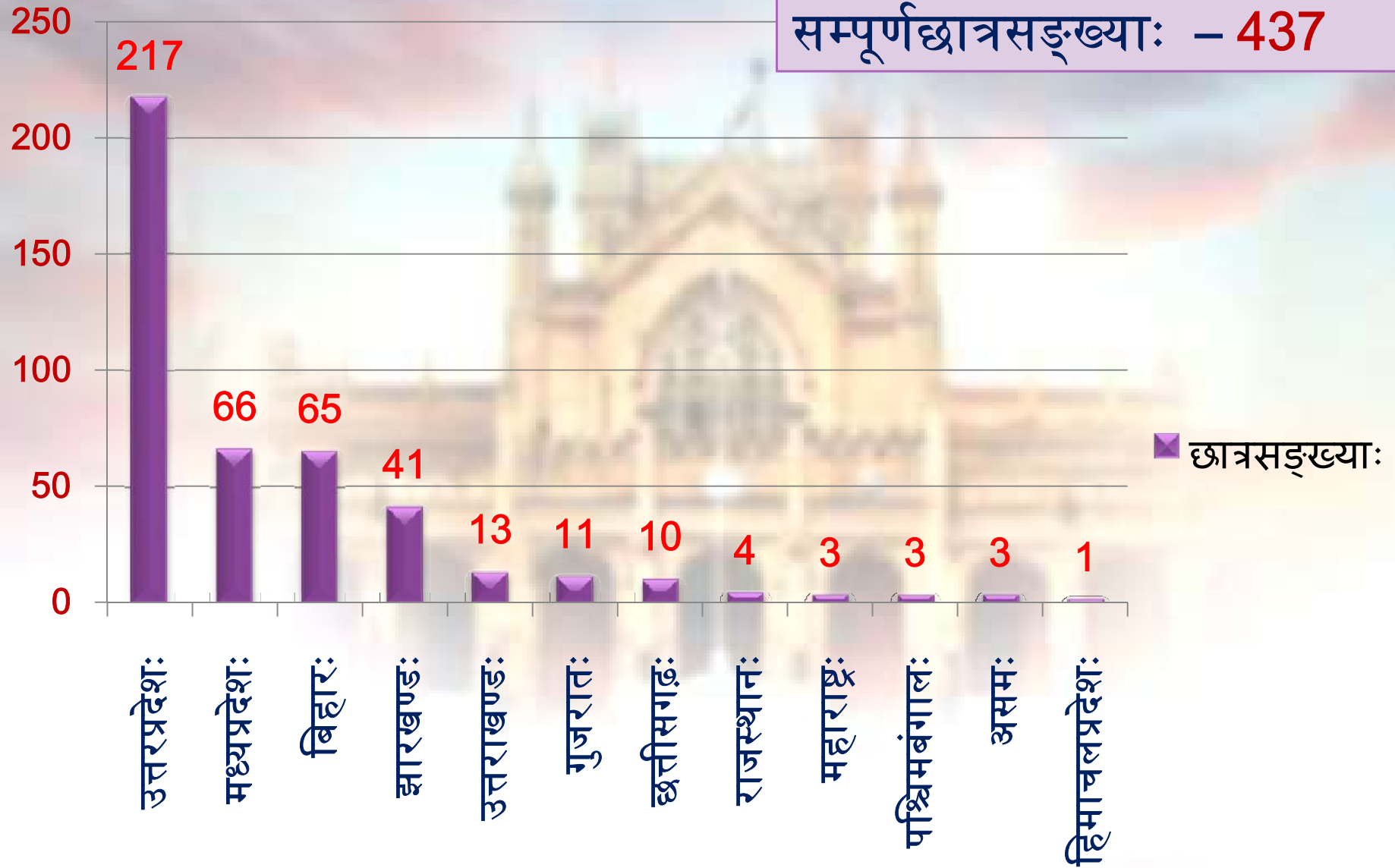
पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् वर्गः लिंगानुपातश्च (2023-24 सत्रे)

पाठ्यक्रमाः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्यः I		आचार्यः II	
संवर्गः	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०	पु०	स्त्री०
GEN	38	00	18	00	16	00	09	00	07	00
OBC	00	00	01	00	00	00	00	00	01	00
SC/ST	00	00	00	00	01	00	00	00	00	00
PwD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	38	00	19	00	17	00	09	00	08	00
सम्पूर्णयोगः	38		19		17		09		08	

पञ्जीकृतछात्राणां राज्यानुसारविवरणम् (2018 – 2024 सत्रे)

राज्यः	उत्तर प्रदेशः	बिहारः	मध्य प्रदेशः	झारखण्डः	छत्तीसगढ़ः	महाराष्ट्रः	गुजरातः	राजस्थानः	उत्तराखण्डः	हिमाचल प्रदेशः	पश्चिम बंगालः	असमः
सत्राणि												
2018-19	62	08	09	03	--	--	03	01	--	--	01	01
2019-20	47	06	07	01	03	--	02	--	02	--	01	01
2020-21	27	07	09	02	01	--	01	--	03	--	01	01
2021-22	31	13	11	05	01	01	03	01	03	01	--	--
2022-23	21	13	13	14	02	01	02	01	02	--	--	--
2023-24	29	18	17	16	03	01	--	01	03	--	--	--
योगः	217	65	66	41	10	03	11	04	13	01	03	03

पञ्जीकृतछात्राणां राज्यानुसारविवरणम् (2018 – 2024 सत्रे)

पदविवरणम्

क्र०	पदनामानि	पदसङ्ख्या:	पूरितपदानि	रिक्तपदानि
1	आचार्यः (प्रोफेसर)	01	00	01
2	सहायकाचार्यः (असि० प्रोफेसर)	04	00	04
3	कार्यालयसहायकः	01	01	00
4	परिचारकः	01	00	01

विभागीयाध्यापकगणाः

क्र०	अध्यापकनामानि	पदम्
1	डॉ० उमापति उपाध्यायः	अतिथि-अध्यापकः
2	डॉ० अर्पितामिश्रा	अतिथि-अध्यापिका
3	डॉ० अतुलकुमारपाण्डेयः	अतिथि-अध्यापकः

अतिथि-अध्यापकविवरणम्

डॉ० उमापति उपाध्यायः

पुराणेतिहासाचार्यः

(लब्धस्वर्णपदकः)

प्राकृत-जैन-आगमाचार्यः

विद्यावारिधिः (पीएच्०डी०)

अनुभवः – २५ वर्षाणि

संगोष्ठ्यः – १५

कार्यशाला – ०५

प्रकाशनम् – ग्रन्थौ - २, शोधपत्राणि - ५

अतिथि-अध्यापिकाविवरणम्

डॉ० अर्पितामिश्रा

आचार्यः - पुराणेतिहासः
एम०ए०-संस्कृतम्
(लब्धस्वर्णपदकम्)
यूजीसी-नेट्
विद्यावारिधिः (पीएच्०डी०)

अनुभवः - ३ वर्षाणि
संगोष्ठी - १०
कार्यशाला - ०५
प्रकाशनम् - शोधपत्राणि - १५

अतिथि-अध्यापकविवरणम्

डॉ० अतुलकुमारपाण्डेयः

आचार्यः –पुराणेतिहासः
लब्धस्वर्णपदकम्
विद्यावारिधिः (पीएच्०डी०)

अनुभवः - २ वर्षे

संगोष्ठी – १४

कार्यशाला – ०६

प्रकाशनम् – शोधपत्राणि - ०६

कार्यक्रमः

अन्ताराष्ट्रियसंगोष्ठी

शीर्षकः – “पुराण वर्णित
उत्तर प्रदेश के प्रमुख तीर्थ,
ऐतिहासिक परम्परा एवं
संस्कृति”

दिनांकः -

22-23 फरवरी, 2020

काशीवार्ता

संस्कृत, संस्कृति व संस्कार तीर्थ के रूप में पृथ्वी पर स्थापित है काशिका

सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय में परंपरा एवं संस्कृति विषय पर अंतर्राष्ट्रीय संगोष्ठी

काशी (काशीवार्ता)। सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय के प्राचार्य प्रमुख सम्पूर्णानन्द पुराण वर्णित उत्तर प्रदेश के प्रमुख तीर्थ-ऐतिहासिक परम्परा एवं संस्कृति विषय पर दो दिवसीय अंतर्राष्ट्रीय संगोष्ठी का उद्घाटन हुआ। मुख्य अतिथि उत्तर प्रदेश सरकार के पूर्व सचिव विश्वनाथ शर्मा ने कहा कि यह विश्वविद्यालय दुनिया का सबसे प्राचीन शिक्षण संस्था है। यहां के संस्थान में पंडितगिरियों से युक्त शास्त्री का बहुत बड़ा भंडार है जिसको विभिन्न रूपों में दुनिया के शानने लाने की आवश्यकता है। विशिष्ट अतिथि प्रसिद्ध ज्योतिषी एवं अचार्य प्रो. कमिष्वर प्रसाद उपाध्याय ने कहा कि संस्कृति, संस्कृति एवं संस्कार तीर्थ के रूप में स्थापित पृथ्वी पर काशिका है इसे बर्णन में या बाद में नहीं से भी पूर्व में से काशिका ही कहा जाएगा। यह तीर्थ जो कश्चित् द्वारा प्रतिगठित है वह मुलातीर्थ है एक तीर्थ जो हमारे शरीर के भीतर विद्यमान है उसे हम धर्म कहते हैं। शास्त्रों अतिथि के रूप में हादसलवर्नी विश्वविद्यालय जर्मनी के

प्रो. अर्जुन कुमार मिश्र ने कहा कि भारत अब आर्थिक रूप से सशक्त हो रहा है किन्तु वैचारिक रूप से अभी पीछे है। हमें प्रयास करना चाहिए कि हम वैचारिक रूप से भी आगे आएं। विशिष्ट अतिथि एवं व्यवस्थापक प्रो. मिश्र ने कहा कि तीर्थ स्थलों का प्रादुर्भाव संस्कृत अतिथिद्वारा ही और देवताओं के माध्यम से हुआ। उनके कृत्य गये रातों पर चलने से हमें मोक्ष प्राप्त होगा। संगोष्ठी की संयोजिका एवं सहित्य संस्कृति संकायप्रमुख प्रो. शशीवती मिश्रा ने अतिथियों को अभिवादन व स्तुति पत्र देकर स्वागत किया। अध्यक्षता कुलपति प्रो. राजेश मुखर्जी ने की। स्वागत भणन करते हुए वरिष्ठ अचार्य प्रो. महाश्वर पंडा ने किया। इस दौरान प्रो. हेतुनाथ काष्ठवाह, प्रो. हरप्रसाद दीक्षित, प्रो. कौनता सिंह, प्रो. रमेश प्रसाद, प्रो. दुर्गादेव सिन्हा, प्रो. जितेंद्र कुमार, प्रो. महेंद्रनाथ पांडेय, प्रो. राजनारायण, लालजी मिश्र आदि लोग उपस्थित थे।

विभागीयशोधच्छात्राणां विवरणम्

क्र०	शोधच्छात्राः	शीर्षकः	निर्देशकः
1	अजयकुमारमिश्रः	रासपञ्चाध्यायां समागतानां सुबन्त- तिङ्न्ततद्धितान्तशब्दानां विवेचनम्	प्रो० शशिरानीमिश्रा
2	विनोदकुमारशुक्लः	ब्रह्मवैवर्तपुराणदिशा राधातत्त्वस्य काव्यशास्त्रीयमध्ययनम्	प्रो० ललितकुमारचौबे
3	विनयकुमारतिवारी	गरुणपुराणान्तर्गत श्राद्धविवेचनम्	प्रो० शशिरानीमिश्रा
4	अखिलेशकुमारमिश्रः	महाभारतमूलककाव्येषु लोकसंस्कृति चित्रणम्	प्रो० शशिरानीमिश्रा

पुरातनविशिष्टछात्राः

- ❖ प्रो.बलदेव उपाध्यायः - गवर्नमेंटसंस्कृतकॉलेजः
- ❖ श्री विजयशंकरपाण्डेयः - पूर्व-अध्यक्षः, सिंचाई-आयोगः, लक्ष्मणपुरम्, उत्तरप्रदेशः
- ❖ प्रो.आशुतोषमिश्रा - पूर्व-संकायाध्यक्षः, साहित्यसंस्कृतिसंकायः, सं.सं.वि.वि., वाराणसी
- ❖ डॉ.उमापति उपाध्यायः - पूर्व-सदस्यः, कार्यपरिषद्, सम्पूर्णनिन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः
- ❖ प्रो.प्रेमनारायणसिंहः - निदेशक, इंटर-यूनिवर्सिटी-सेंटर-फॉर-टीचर-एजुकेशन, वाराणसी
- ❖ डॉ.दलवीर सिंह चौहान, पूर्व विभागाध्यक्ष-संस्कृत विभाग, बिहार
- ❖ डॉ.सुरेश उपाध्याय, पुराणविभागाध्यक्ष, टीकमणि संस्कृत कॉलेज, वाराणसी
- ❖ डॉ.त्रिपुरारी पाठक, पुराणविभागाध्यक्ष, आदर्श संस्कृत महाविद्यालय, गाजीपुर

नियुक्तिप्राप्तछात्रविवरणम्

नाम	उपलब्धिः
श्री प्रेमनारायण अवस्थी	प्रवक्ता, राजकीयइंटरकालेज, उत्तरप्रदेशः
श्री मंटूतिवारी	अध्यापकः ,प्राथमिकशिक्षा, बिहारः
डॉ० सर्वेशरमणतिवारी	सहायकाचार्यः, छपरा-बिहारः
श्री विनोदकुमारशुक्लः	रामाचारिसंस्कृतमहाविद्यालयः, अस्सी, वाराणसी
श्री विनयकुमारतिवारी	श्रीहुबालालआदर्शसंस्कृतमहाविद्यालयः, कौशाम्बी

उत्तमप्रकल्पाः

- ❖ विभिन्नप्रतियोगीपरीक्षायां साफल्याय छात्राणां कृते अतिरिक्तशिक्षणव्यवस्था।
- ❖ विभागीय छात्राः भागवतकथाप्रवचने सुसंस्कारितं भवन्ति।
- ❖ सुयोग्यअतिथिप्राध्यापकवर्गः
- ❖ पाक्षिकभागवतकथापाठस्य आयोजनम्

अवदानम्

- विश्वविद्यालयस्य प्रगतिशीलविकासे विभागीयाध्यापकानां छात्राणां च विशिष्टयोगदानम्।
- विभिन्नप्राशासनिकपदेषु दायित्वनिर्वहनम्।
- विश्वविद्यालयस्य नैकेषु समितिषु (यथा – कार्यपरिषद्, विद्यापरिषद् आदि) स्वकीया सहभागिता क्रियते।

प्रबलपक्षाः

- समृद्धपुस्तकालयः
- समृद्धछात्रसंख्याः
- दक्षाः अतिथि अध्यापकाः
- सर्वविधशिक्षणव्यवस्थाः

विभागस्य आगामिन्यः योजनाः नूतनसम्भावनाश्च

- ❖ ‘पुराणप्रवचनपटुः’ इत्याख्यं प्रमाणपत्रीयपाठ्यक्रमं यथाशीघ्रं प्रारभ्यते।
- ❖ “पुराणेषु वास्तुशास्त्रम्” इति विषयमाधारीकृत्य राष्ट्रियसंगोष्ठ्याः समायोजनम् ।
- ❖ अप्रकाशितपाण्डुलिपिनां विभागपक्षतः सम्पादनम्।
- ❖ श्रीमद्भागवतमहापुराणरामायणमहाभारतादिग्रन्थशिक्षणमाध्यमेन स्वव्यवसायस्य प्रोत्साहनम् ।
- ❖ उन्नत-अध्ययन-संस्थानस्य (एडवांस स्टडी सेन्टर) निर्माणम्

अपेक्षितकार्याणि

- रिक्तपदेषु सुयोग्यशिक्षकानामावश्यकता ।
- विभागे उपाचार्यपदस्य (एसोसिएट-प्रोफ़ेसर) महती आवश्यकता
- विभागीय स्वतन्त्रभवनम्
- स्मार्ट-क्लास-रूम्स आवश्यकता
- समृद्धपुस्तकालयस्य सम्बर्धनम्
- शोधच्छात्राणां कृते अतिरिक्तप्रकोष्ठस्य आवश्यकता

धन्यवादाः

प्राचीनराजशास्त्र-अर्थशास्त्रविभागः

स्थापनावर्षम् – १९६२ ई०

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी

ध्येयाः

- ❖ प्राचीनराजशास्त्राऽर्थशास्त्रीयम्, अध्ययनम्, अध्यापनम्, अनुसन्धानञ्च ।
- ❖ प्राचीनभारतीयराजनीतिपरम्परायाः संरक्षणं संवर्द्धनञ्च ।
- ❖ प्राचीनराजशास्त्राऽर्थशास्त्रीयाणां दुर्लभज्ञानराशीनां लोककल्याणाय प्रकाशनं प्रसारणं सामाजिकराजनीतिकभ्रमोन्मूलनञ्च ।
- ❖ वैश्विकपटले प्राचीनराजशास्त्राऽर्थशास्त्रस्य प्रतिष्ठापनम् ।

दृष्टयः

- वैदिककालतः आचार्यकौटिल्यपर्यन्तं प्राचीनराजशास्त्रीयमनुसन्धानम् ।
- प्राचीनार्वाचीनराजशास्त्रीय सिद्धान्तानां पर्यालोचनम् ।
- वर्तमानकालीनस्य राष्ट्रस्य विश्वस्य च शासनसमस्योन्मूलनम् ।
- प्राचीनभारतीयराजनीतिकव्यवस्थायाः संरक्षणं संवर्द्धनञ्च ।
- वर्तमानकालिकराजनीतौ रतानां जनानां कृते प्राच्यराजशास्त्रीयग्रन्थेषु वर्णितानां राष्ट्राध्यक्षस्य प्रधानमन्त्रिणः (महामात्यस्य) मन्त्रिणां सचिवानां कर्मचारिणां च पुनश्चर्याकार्यक्रमस्य कार्यशालायाश्च माध्यमेन चरित्रनिर्माणं कर्तव्यबोधः नेतृत्वशक्तेराधानं च भवत्विति विभागीयः संकल्पः ।

ऐतिह्यम्

प्राचीनराजशास्त्रार्थशास्त्रविभागीयाः संस्थापकाचार्याः पद्मभूषणपण्डितराजराजेश्वरशास्त्रिद्रविडाः

शास्त्रशिरोमणिमहामनीषीपद्मभूषणमहामहोपाध्यायपण्डितराजराजेश्वरशास्त्रिद्रविडस्य परमानुग्रहेण तत्कालीन कुलपतिः पण्डित सुरतिनारायणमणेः निर्देशनेन मार्गदर्शनेन च अस्य विश्वविद्यालयस्य संस्थापकः डॉ० सम्पूर्णानन्दः (तत्कालीन मुख्यमन्त्रिणः) सत्प्रयासेन च सन्- १९६२ ईसवीये प्राचीनराजशास्त्र-अर्थशास्त्रस्य विभागस्य स्थापना अभवत् ।

स्वीकृतविषयाः

- प्राचीनराजशास्त्राऽर्थशास्त्रम्
- प्राचीनभारतीयराजनीतिः

शैक्षणिकपाठ्यक्रमाः (Programmes)

- शास्त्री/B.A. (स्नातकः) त्रिवर्षीयः – प्रथमाधिसत्रतः षष्ठाधिसत्रपर्यन्तम्/
चतुर्वर्षीयः – प्रथमाधिसत्रतः अष्टाधिसत्रपर्यन्तम्
- आचार्य/M.A. (स्नातकोत्तरः) द्विवर्षीयः– प्रथमाधिसत्रतः
चतुर्थाधिसत्रपर्यन्तम् / एकवर्षीयः– प्रथमाधिसत्रतः द्वितीयाधिसत्रपर्यन्तम्
- विद्यावारिधि:/Ph.D. (शोधोपाधिः)
- विद्यावाचस्पति/D.Lit. (शोधोपाधिः)

विभागान्तर्गतसमितयः

- विभागीयसमितिः
- अध्ययनबोर्ड
- अनुसन्धानोपाधिसमितिः (RDC)

विभागीयोपक्रमाः

- पण्डितराजराजेश्वरशास्त्रीद्राविडव्याख्यानमाला -प्रतिवर्षम्
- अर्थशास्त्रविषयकसङ्गोष्ठ्या आयोजनम् – प्रतिवर्षम्

विभागीयसौविध्यानि

- अध्यापनप्रकोष्ठाः - ०५
- विभागीयपुस्तकालयः - ०१ (९८० ग्रन्थाः)
- अन्तर्जालव्यवस्था (सम्पूर्णविभागे)
- संगणक-प्रदर्शक – डिजिटलपट्टव्यवस्था

शिक्षणविधयः

□ पारम्परिकविधिः (गुरुकुलपद्धतिः)

- प्राच्य-पाश्चात्यराजनीतिकं तुलनात्मकं व्याख्यानानि
- प्राचीनराजशास्त्रीयं विशिष्टव्याख्यानानि ।

□ शिक्षणसौविध्यानि

- ऑनलाइन पद्धतिः (Zoom, Google Meet)
- संगण-प्रदर्शक-डिजिटलपट्टव्यवस्था

पञ्जीकृतच्छात्राणां विवरणम्
सत्रम् 2018-19 तः 2023-24 पर्यन्तम्

पाठ्यक्रमाः शैक्षणिकसत्र	शास्त्री I	शास्त्री II	शास्त्री III	आचार्य प्र०	आचार्य द्वि०	विद्यावारिधिः
2018-2019	09	20	18	12	08	
2019-2020	07	06	21	09	05	
2020-2021	05	05	05	13	06	
2021-2022	06	03	03	05	16	08
2022-2023	03	05	03	04	02	
2023-2024	19	02	04	09	04	02
सम्पूर्णयोगः	49	41	54	52	41	10

छात्राणाम् उत्तीर्णताविवरणम्

सत्रम् 2018-19 तः 2023-24 पर्यन्तम्

पाठ्यक्रमाः शैक्षणिकसत्र	शास्त्री I	शास्त्री II	शास्त्री III	आचार्य प्र०	आचार्य द्वि०	विद्यावारिधिः
2018-2019	09	20	18	12	09	08
2019-2020	07	06	21	09	05	
2020-2021	05	05	05	13	06	
2021-2022	06	03	03	05	10	
2022-2023	03	05	03	04	02	
2023-2024	19	03	05	09	03	02
सम्पूर्णयोगः	49	41	54	52	35	10
उत्तीर्णता %	86%	93%	85%	81%	83%	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् (वर्तमान सत्रम्- 2024-2025)

पाठ्यक्रमाः संवर्गः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्य प्र०		आचार्य द्वि०		विद्यावारिधिः
	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	
GEN	20	00	15	00	01	00	06	00	07	00	02
OBC	00	00	00	00	00	00	02	00	00	00	
ST	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	
SC	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	
PH	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	
सम्पूर्णयोगः	20	00	15	00	01	00	08	00	07	00	02

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् लिङ्गानुपातं च (2018-2019)

पाठ्यक्रमाः संवर्गः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्य प्र०		आचार्य द्वि०	
	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री
GEN	08	00	17	00	17	00	10	00	07	01
OBC	01	00	02	00	02	01	01	00	00	00
SC/ST	00	00	01	00	00	00	01	00	01	00
PWD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योग	09	00	20	00	17	03	12	00	08	01
सम्पूर्णयोगः	09		20		20		12		09	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् लिङ्गानुपातं च (2019-2020)

पाठ्यक्रमाः संवर्गः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्य प्र०		आचार्य द्वि०	
	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री
GEN	04	00	04	00	18	00	08	00	05	00
OBC	01	00	01	00	02	00	01	00	00	00
SC/ST	02	00	01	00	01	00	00	00	00	00
PWD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योग	07	00	06	00	21	00	09	00	05	00
सम्पूर्णयोगः	07		06		21		09		05	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् लिङ्गानुपातं च (2020-2021)

पाठ्यक्रमाः संवर्गः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्य प्र०		आचार्य द्वि०	
	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री
GEN	04	00	03	00	04	00	10	00	05	00
OBC	01	00	01	00	01	00	02	00	01	00
SC/ST	00	00	01	00	00	00	01	00	00	00
PWD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योग	05	00	05	00	05	00	13	00	06	00
सम्पूर्णयोगः	05		05		05		13		06	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् लिङ्गानुपातं च (2021-2022)

पाठ्यक्रमाः संवर्गः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्य प्र०		आचार्य द्वि०	
	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री
GEN	05	00	02	00	03	00	04	01	06	00
OBC	00	01	01	00	00	00	00	00	02	00
SC/ST	00	00	00	00	00	00	00	00	02	00
PWD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योग	05	00	03	00	03	00	00	01	10	00
सम्पूर्णयोगः	06		03		03		05		10	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् लिङ्गानुपातं च (2022-2023)

पाठ्यक्रमाः संवर्गः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्य प्र०		आचार्य द्वि०	
	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री
GEN	02	00	04	00	02	00	03	00	02	00
OBC	01	00	00	01	01	00	01	00	00	00
SC/ST	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
PWD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योग	03	00	00	01	00	00	04	00	02	00
सम्पूर्णयोगः	03		05		03		04		02	

पञ्जीकृतछात्राणां विवरणम् लिङ्गानुपातं च (2023-2024)

पाठ्यक्रमाः संवर्गः	शास्त्री I		शास्त्री II		शास्त्री III		आचार्य प्र०		आचार्य द्वि०	
	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री	पुरुष	स्त्री
GEN	16	00	02	00	04	00	08	00	03	00
OBC	02	00	01	00	00	01	01	00	00	00
SC/ST	01	00	00	00	00	00	00	00	00	00
PWD	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00
योगः	19	00	03	00	04	00	09	00	03	00
सम्पूर्णयोगः	19		03		05		09		03	

पञ्जीकृतछात्राणां राज्यवार विवरणम् - 2018-19 तः
2024-25 पर्यन्तम्

शास्त्री प्रथम

क्र०	सत्रम्	उ.प्र.	म.प्र.	बिहार	झा.ख.	छ.ग.	उ.ख	पंजाब	कर्ना.
1.	2018-2019	07	01	01	00	00	00	00	00
2.	2019-2020	05	01	01	00	00	00	00	00
3.	2020-2021	03	02	00	00	00	00	00	00
4.	2021-2022	02	00	02	01	00	00	01	00
5.	2022-2023	01	00	01	00	00	01	00	00
6.	2023-2024	10	05	01	01	01	00	00	01
7.	2024-2025	06	06	03	05	00	00	00	00
	योगः	34	15	09	07	01	01	01	01

पञ्जीकृतछात्राणां राज्यवार विवरणम् - 2018-19 तः 2024-25 पर्यन्तम्

शास्त्री द्वितीय

क्र०	सत्रम्	उ.प्र.	म.प्र.	बिहार	कर्ना.	उ.ख.	छ.ग.	झा.ख.
1.	2018-2019	17	01	02	00	00	00	00
2.	2019-2020	06	00	00	00	00	00	00
3.	2020-2021	04	01	00	00	00	00	00
4.	2021-2022	02	01	00	00	00	00	00
5.	2022-2023	02	00	01	00	00	00	00
6.	2023-2024	01	00	01	00	01	01	01
7.	2024-2025	05	03	00	01	00	01	01
	योगः	37	06	04	01	01	02	02

पञ्जीकृतछात्राणां राज्यवार विवरणम् - 2018-19 तः 2024-25 पर्यन्तम्
शास्त्री तृतीय

क्र०	सत्रम्	उ.प्र.	म.प्र.	बिहार	छ.ग.	झा.ख.
1.	2018-2019	14	03	02	00	01
2.	2019-2020	17	02	02	00	00
3.	2020-2021	05	00	00	00	00
4.	2021-2022	02	01	00	00	00
5.	2022-2023	02	01	00	00	00
6.	2023-2024	02	00	01	01	01
7.	2024-2025	00	00	01	00	00
	योगः	42	07	06	01	02

पञ्जीकृतछात्राणां राज्यवार विवरणम् - 2018-19 तः 2024-25 पर्यन्तम्
आचार्य प्रथम

क्र०	सत्रम्	उ.प्र.	म.प्र.	बिहार	छ.ग.	राजस्थान	हरियाणा
1.	2018-2019	10	01	01	00	00	00
2.	2019-2020	05	02	02	00	00	00
3.	2020-2021	08	01	01	00	02	01
4.	2021-2022	05	00	00	00	00	00
5.	2022-2023	03	00	01	00	00	00
6.	2023-2024	04	04	00	01	00	00
7.	2024-2025	03	03	00	01	00	01
	योगः	38	11	05	02	02	02

पञ्जीकृतछात्राणां राज्यवार विवरणम् - 2018-19 तः 2024-25 पर्यन्तम्
आचार्य द्वितीय

क्र०	सत्रम्	उ.प्र.	म.प्र.	बिहार	छ.ग.	हरियाणा	राजस्थान
1.	2018-2019	07	01	01	00	00	00
2.	2019-2020	05	00	00	00	00	00
3.	2020-2021	04	02	00	00	00	00
4.	2021-2022	06	00	01	00	01	02
5.	2022-2023	02	00	00	00	00	00
6.	2023-2024	02	00	01	00	00	00
7.	2024-2025	01	03	00	01	00	00
	योगः	27	06	03	01	01	02

पदविवरणम्

क्रम सं०	पदनामानि	पदसङ्ख्या	पूरितपदानि	रिक्त पदानि
1.	आचार्यः	01	00	01
2.	सहायकआचार्यः	05	01	04
3.	कार्यालयसहायकः	01	01	00
4.	परिचारकः	01	01	00

कार्यरतानाम् अध्यापकानां विवरणम्

क्रम सं०	अध्यापकनामानि	पदम्
1.	प्रो० दिनेशकुमारगर्गः	आचार्यः (विभागाध्यक्षः)
2.	डॉ० अखलेशकुमारः	अतिथि-अध्यापकः
3.	डॉ० आराधनादेवी	अतिथि-अध्यापिका

अध्यापकविवरणम्

प्रो० दिनेशकुमारगर्गः (विभागाध्यक्षः/आचार्यः)

अध्यापनानुभवः – 21 वर्षाणि

शैक्षणिक योग्यता :- आचार्यः, एम०ए०, यू०जी०सी० (नेट) पी-एच्०डी० (विद्यावारिधिः)

विशिष्टिकरणम् – प्राचीनभारतीयराजशास्त्रीयमध्ययनम्

प्रकाशनम् – 15 (ग्रन्थाः) लेखनं सम्पादनञ्च, शोधलेखाः - 29, सङ्गोष्ठयः - राष्ट्रीयः- 30,

अन्तर्राष्ट्रीयः- 11, कार्यशाला- 09

शोधनिर्देशनम् – 12 (08 शोधोपाधिप्राप्तः)

विशिष्टपुरस्काराः - 05 राष्ट्रीयपुरस्काराः

1. श्रीआर्यसमाजेन – 'शिक्षक गौरव' सम्मानम्।
2. श्रीलक्ष्मीनारायणधाम नई दिल्ली द्वारा 'चाणक्यशास्त्रभूषणम्' सम्मानम्
3. श्रीअक्षरधाम नई दिल्ली द्वारा – 'काशीविद्वद्भूषणम्' सम्मानम्
4. अखिलभारतीय संस्कृत साहित्य सम्मेलनं नई दिल्ली द्वारा 'संस्कृतभूषण' सम्मानम्
5. विद्वत्परिषद् जम्मू द्वारा 'धर्मरत्नम्' सम्मानम्

प्रशासनिक कार्याणि –

- विनयाधिकारी (चीफ प्राक्टर)
- O.S.D. यू०जी०सी०
- विभागाध्यक्षः प्राचीनराजशास्त्राऽर्थशास्त्रविभागः
- विभागाध्यक्षः पुराणेतिहास विभागः
- सङ्कायाध्यक्षः साहित्यसंस्कृतिसंकायः
- समन्वयकः भारतीयज्ञान परम्परा केन्द्रस्य (IKS)

अतिथि-अध्यापकविवरणम्

नाम - डॉ० अखलेश कुमारः

शैक्षणिक योग्यता: - आचार्यः, यू०जी०सी० (नेट) विद्यावारिधि: (पी०एच्०डी०)

शिक्षा-शास्त्री (बी०एड्०) लब्धस्वर्णपदकम्

अध्यापनानुभवः - 06 वर्षाणि

सङ्गोष्ठयः - कार्यशाला - 03, सङ्गोष्ठी - 12

प्रकाशनानि- 06 शोध- पत्राणि

अतिथि अध्यापिका विवरणम्

नाम - डॉ० आराधना देवी

शैक्षणिक योग्यता: - एम०ए० आचार्यः, बी०एड्० पी०एच्०डी० (विद्यावारिधिः)
लब्धस्वर्णपदकम्

अध्यापनानुभवः - 01 वर्षाणि

सङ्गोष्ठयः - कार्यशाला - 02, सङ्गोष्ठी - 06

प्रकाशनानि- 04 शोध- पत्राणि

विगतपञ्चवर्षेषु विभागीयप्रकाशनम्

क्रम सं०	अध्यापकनामानि	शोधपत्रसंख्या	ग्रन्थाः/पत्रिकाः
1.	प्रो० दिनेशकुमारगर्गः	०५	०५ (ग्रन्थाः)
2.	डॉ० अखलेशकुमारः	०२	००
3.	डॉ० आराधनादेवी	०४	००

विगतपञ्चवर्षेषु विभागीयकार्यक्रमाः

क्रम सं०	कार्यक्रम विवरणम्	शीर्षकः	दिनाङ्कः
1.	राष्ट्रीयसङ्गोष्ठी	अर्थशास्त्रम्	12/07/2019- 14/07/2019
2.	राष्ट्रीयसङ्गोष्ठी	पण्डितराजराजेश्वरशास्त्री द्राविड व्याख्यानमाला	प्रतिवर्षम्
3.	वेबिनार	कामन्दकीय-नीतिसारः	अप्रैल 2020 तथा च मई 2020
4.	राष्ट्रीयसङ्गोष्ठी	कौटिलीयार्थशास्त्रे शाब्दिकी चर्चा	11/11/2024
5.	राष्ट्रीयसङ्गोष्ठी	महाकुम्भ की शास्त्रीय अवधारणा	27/01/2025- 28/01/2025

विभागीयशोधच्छात्राणां विवरणम्

क्रम सं०	शोधच्छात्राणाम्	शोधशीर्षकम्	शोधनिर्देशकः
1.	अरविन्दकटारे	श्रीमद्भागवतमहापुराणदिशा-राजतन्त्रस्वरूप विमर्शः	प्रो० दिनेशकुमारगर्गः
2.	निर्भयकुमाररायः	महाभारत-मनुस्मृत्योः राजव्यवस्थायाः आधुनिक राजव्यवस्थया सह समीक्षणम्	प्रो० दिनेशकुमारगर्गः

विगतपञ्चवर्षेषु विभागीयछात्राणां नियुक्तिविवरणम्

क्रम सं०	छात्रनाम	उपलब्धि:	स्थानम्
1.	आराधना देवी	अतिथि-अध्यापिका	सं०सं०वि०वि० वाराणसी
2.	विनीता सिंह:	अतिथि-अध्यापिका	आर्यमहिलास्नातकोत्तरमहा०वि०, वाराणसी
3.	विनोदकुमारमिश्र:	(म०प्र०) वर्ग-01	पन्ना (म०प्र०)
4.	दिनेशतिवारी	(म०प्र०) वर्ग-01	सागर (म०प्र०)
5.	मनोहरतिवारी	संस्कृतमहाविद्यालय:	हाथरस (उ०प्र०)
6.	महेशमणित्रिपाठी	संस्कृतमहाविद्यालय:	भरवारी, कौशाम्बी (उ०प्र०)
7.	अखलेशकुमार:	अतिथिअध्यापक:	सं०सं०वि०वि० वाराणसी
8.	श्यामबाबूपाण्डेय:	(म०प्र०) वर्ग-02	सतना (म०प्र०)
9.	यज्ञनारायणमिश्र:	संस्कृतमहाविद्यालय:	वाराणसी

विभागीयाः उत्तम प्रकल्पाः

- कौटिलीयार्थशास्त्रस्य सामाजिकव्यवस्थाया उपयोगित्वम् ।
- वर्तमानसमये प्राचीनभारतीयराजनीते उपयोगित्वम् ।
- राजशास्त्रोक्त चतुष्पष्टिः (64) कलानां प्रकाशनम् ।
- आधुनिकसमये कौटिलीयार्थशास्त्रस्य अवदानम् ।

विभागीया: गौरवभूता आचार्याः

1. “पद्मभूषण” राष्ट्रपतिपुरस्कारसम्मानितः पण्डितराजराजेश्वरशास्त्रिद्राविडाः ।
2. राष्ट्रपतिपुरस्कारेण सम्मानितः पण्डित विश्वनाथशास्त्री दातारः।
3. राष्ट्रपतिपुरस्कारभाजः पण्डित जगन्नाथशास्त्री तैलंगाः ।
4. विद्वद्भूषणः पण्डितरामनारायणरामपाण्डेयः।
5. विद्वद्गौरवः आचार्यः शम्भूनाथमिश्रः।
6. प्राच्याऽर्वाचीन राज्यशास्त्रमर्मविदः आचार्यः रमागोविन्दपाण्डेयः।
7. राष्ट्रपतिपुरस्कारेण सम्मानितः कुलपतिचर आचार्यः नरेन्द्रनाथपाण्डेयः।
8. प्रतिकुलपतिचर आचार्यः हेतरामकच्छवाहः।

विभागीयाः पुरातनाः विशिष्टच्छात्राः

प्रो० हेतरामकछवाहः	- पूर्वाचार्यः, पूर्वप्रतिकुलपतिः, सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी
प्रो० दिनेशकुमारगर्गः	- आचार्यः (विभागाध्यक्षः प्रा०रा० अर्थशास्त्र विभागः, संकायाध्यक्षः साहित्य संस्कृति संकायः) सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालयः, वाराणसी
प्रो० अशोककुमारकछवाहः	- आचार्यः राष्ट्रीय संस्कृतसंस्थानम् मानित विश्वविद्यालयः गुरुवायूर त्रिचूर केरल
प्रो० शैलेशमिश्रः	- आचार्यः सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी
डॉ० मनीषत्रिपाठी	- प्रवक्ता राजकीय क्वींस कॉलेज, वाराणसी
डॉ० उमेशकुमारः	- सहायक अध्यापकः प्राथमिक विद्यालय
डॉ० उद्धवउपाध्यायः	- सहायक अध्यापकः इण्टरमीडिएट कॉलेज
श्री मिथिलेशकछवाहः	- सहायक-अध्यापकः, प्राथमिकविद्यालयः, संतरविदासनगरम्, भदोही

विश्वविद्यालये विभागस्य अवदानम्

- प्राचीनराजनीतेः परामर्शप्रदानम्
- राजनीतिकं समस्यानिवारणम्
- कौटिलीयार्थशास्त्रस्य समाजे, लोके च योगदानम् ।
- सप्ताङ्गसिद्धान्तानामुपयोगित्वम्

विभागस्य प्रबलपक्षाः

- विश्वे प्राचीनराजशास्त्राऽर्थशास्त्रस्य सर्वतो प्राचीन एक एव विभागः ।
- समुपलब्धा विशिष्टाः पाण्डुलिपयः ।
- दक्षा अध्यापकाः ।
- सर्वविधशिक्षणव्यवस्थाः ।

विभागस्य आगामिन्यः योजनाः नूतनसंभावनाश्च

- बृहद् शोधकेन्द्रस्य निर्माणार्थं योजनाः ।
- कौटिलीयार्थशास्त्रस्य सिद्धान्तानां विशद् अध्ययनं प्रस्तावितम् ।
- राष्ट्रीयसङ्गोष्ठीनाम् आयोजनम् ।
- चतुष्पष्टिः (64) कलानां सङ्गणकमाध्यमेन प्रकाशनम् ।
- समसामयिकविषयेषु राजनीतिकं शोधप्रोत्साहनम् ।
- अप्रकाशितपाण्डुलिपीनां विभागपक्षतः सम्पादनम् ।
- कौटिलीयार्थशास्त्रम्, शुक्रनीतिः, महाभारतादि ग्रन्थानाम् माध्यमेन स्वरोजगारं प्रति प्रोत्साहनम् ।

विभागस्य अपेक्षितकार्याणि

- पुस्तकालयस्य सम्वर्द्धनम् ।
- स्मार्ट-क्लास-रूमस आवश्यकता ।
- सुयोग्य स्थायी अध्यापकनाम् आवश्यकता ।
- शोधच्छात्राणां कृते अतिरिक्तप्रकोष्ठस्य आवश्यकता ।

धन्यवादाः